

УСПОСТАВА 6 ПОЉОПРИВРЕДНИХ РЕГИОНАЛНИХ ЦЕНТАРА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Фуад ДВМ Туралић, Миле Дардић, Војислав Тркуља, Цвијић Владо, Мирела Зрнић¹

Резиме

Окосницу овог пројекта чини формирање и организовање 6 регионалних центара за производњу, прераду и пласман самониклог и плантажног биља, шумских плодова, ароматичног и зачинског биља, воћа и поврћа. Центри су просторно и функционално распоређени на целом простору Републике Српске, подстичу ревитализацију пољопривреде, стварају ланац примарне пољопривредне производње и успоставља прераду и пласман. Центри обухватају 47 општина партнера, а центри су следећи: Крајина/Поткозарје, Посавина-Озрен, Семберија-Мајевица, Романија, Херцеговина и Регија Бирач. Предвиђено је опремање по 2 мања општинска центра. Програм је од капиталне вредности и има национални интерес, у смислу равномерног развоја пољопривредне производње на целом подручју Републике Српске.

Кључне речи: *регионални центри, ревитализација, развој, сертификација, пласман.*

Уводне напомене

Овај програм има капиталну вредност и представља национални интерес, у смислу равномерног развоја пољопривредне производње на целом подручју Републике Српске (РС), од примарне производње, прераде до пласмана производа уједначеног квалитета за познатог купца. Програм је у суштини заједнички концепт Пољопривредног института РС, Задружног савеза РС и Невладине Грађанске Организације Крајина (НГО Крајина) Пословни Инкубатор у сектору пољопривреде (ПИТ), у циљу израде, реализације и остваривања стратешких циљева Владе РС у аграру. Институције су удружиле расположиве ресурсе, материјалне и људске са циљем, да заједничким наступом свака предузме

¹ Мр Фуад ДВМ Туралић, проф.др Миле Дардић, проф.др Војислав Тркуља, Мр.сци Цвијић Владо, Мирела Зрнић дипл.инг. Организација: НГО Крајина-ПИТ, Калемегданска 16, Бања Лука, тел: 0038151433371; e-mail:ngo.dem@blic.net

део активности на програму и обезбеди његову просторну и функционалну организованост. **Пољопривредни институт РС** обезбеђује неопходне стручне и научне ресурсе. **Земљораднички савез РС**, има на располагању људске и материјалне ресурсе, обезбедиће функционисање општинских центара (ПЗЦ – пољопривредно задружних центара). **НГО Крајина-ПИТ** ставља на располагање све људске и материјалне ресурсе, у функцију овог пројекта, са посебним нагласком на координацију активности на пројекту. Улога НГО Крајине се односи и на спровођење едукација у сарадњи са партнерима, увођење ефикасне производње и стандардизације производа, увођење ИСО стандарда за безбедности хране и стандарда квалитета. **Општине партнери** (47 општина) обезбедиће стручну, финансијску и административну имплементацију пројекта, кроз своје буџете за развој и стимулисање организоване пољопривредне производње, а преко ПЗЦ – пољопривредно задружних центара.

Циљ рада

Главни циљ који се остварује овим програмом: **Равномерна ревитализација пољопривреде, на руралном подручју 6 регија РС, које обухватају укупно 47 општина.** Специфични циљеви програма су: успостављање организоване, стандардизоване пољопривредне производње на целом простору РС, са нагласком на контролисану здравствено безбедну храну. Обезбеђење извозно орјентисане производње са испуњењем захтева у вези са квалитетом, количином и континуитетом производње и пласмана. Пласман сертификованих аутентичних пољопривредно-прехрамбених производа, уз развој и промоцију локалних производа. Едукација пољопривредних произвођача, у анималној и биљној пољопривредној производњи, као и у сакупљачкој производњи, по стандардима ЕУ. Програм обезбеђује запошљавање пољопривредних произвођача, у анималној и биљној производњи, производњи воћа, поврћа и вишегодишњег лековитог биља, прераду, паковање, велепродају, малопродају, маркетинг, дистрибуцију готових производа. Очекује се значајније повећање заинтересованости општинских институција за обнову и реконструкцију инфраструктуре руралних подручја, спајање, јачање, комерцијално организовање пољопривредних произвођача. Такође, пројекат ствара све предуслове за успоставу сарадње са пољопривредним стручним службама, свих општина у пројекту, под координацијом Министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства Владе РС. Један од најважнијих циљева је увођење ланца производње, кроз одрживост свих подсектора примарне пољопривредне производње, стандардизације и сертификације.

Методе рада

Анализа стања у сектору

Тржиште прехранбених производа је генерално добро истражено и пласман производа је обезбеђен, а производња хране непрекидно добија на значају. Потражња за здравствено-безбедним прехранбеним производима је у сталном порасту. Имајући у виду релевантност институција укључених у програм, извршена је детаљна анализа сектора пољопривреде РС, гдје су идентификовани следећи главни проблеми: неорганизована укупна пољопривредно-прерађивачка производња; немогућност обезбеђења потребних количина производа, са уједначеним стандардом квалитета и безбедности хране; немогућност успостављања континуитета снабдијевања великих купаца, одговарајућим количинама производа, а самим тим и озбиљнијег изласка на страна тржишта.

Из свеобухватне анализе, утврђено је да постоји реална потреба за усклађеним организовањем регионалне пољопривредне производње, на целом подручју РС, уз искориштење природних предности сваке поједине регије, како би наши произвођачи добили озбиљан простор на тржиштима Европе и других земаља.

Усклађеност са развојним програмом Републике Српске

Кроз пројекат се развија ефикасан, транспарентан, географски оријентисан, заокружен ланац примарне пољопривредне производње (биљне и анималне) и постиже се већи степен финализације прераде сировина из примарне производње. Пројекат подразумева формирање, организовање и опремање 6 регионалних центара производно и прерађивачко-дистрибутивног карактера, а то су следећи центри: Крајина/Поткозарје, Посавина/Озрен, Семберија/Мајевица, Романија/Подриње, Херцеговина и регија Бирач. У састав свих регионалних центара улазе 47 општина Републике Српске и то:

- 1) **Рег. центар Крајина/Поткозарје, са следећим општинама у свом саставу:** Бања Лука, Лакташи, Челинац, Котор Варош, Градишка, Прњавор, Козарска Дубица, Србац Приједор, Језеро, Нови Град, Мркоњић Град, Кнежево, Горњи Рибник;
- 2) **Рег. центар Посавина/Озрен, са следећим општинама у свом саставу:** Добој, Петрово, Дервента, Модрича, Босански Брод, Вукосавље, Теслић;
- 3) **Рег. центар Семберија/Мајевица, са следећим општинама у свом саставу:** Угљевик, Бијељина, Осмаци, Зворник, Лопаре, Пелагићево;
- 4) **Рег. центар Романија/Подриње, са следећим општинама у свом саставу:** Пале, Соколац, Град Источно Сарајево, Источна Илица, Источно Ново Сарајево, Рогатица, Ново Горажде, Хан Пијесак, Фоча.
- 5) **Рег. центар Херцеговина, са следећим општинама у свом саставу:** Невесиње, Билећа, Требиње, Љубиње, Гацко, Берковићи
- 6) **Рег. центар Бирач, са следећим општинама у свом саставу:** Сребреница, Склани, Братунац, Милићи, Власеница, Вишеград, Шековићи.

Програм подразумева потпуну, просторно равномјерну ревитализацију

пољопривредне производње, кроз Регионалне центре Републике Српске.

Резултати

До сада смо у склопу активности на овом програму реализовали следеће: **основне припремне активности (израде програма, динамике деловања и сл.); анализе простора, локалитета, услова за организовање производње и стварне могућности у смислу зоналног распореда, за поједине врсте производње; представљање пројекта у Републици Српској и шире; потписивање Споразума са Пољопривредним институтом РС и Задружним савезом РС, о сарадњи на реализацији овог програма; представљање програма кабинету Премијера РС.**

Паралелно са овим активностима ради се на успостави домаће акредитоване сертификацијске куће по стандардима ЕУ, у оквиру тих активности одржане су 4 међународне конференције о сертификацији. Тренунто смо у фази потписивања Споразума са Европском кућу за сертификацију AustriaBioGarantie, а која се бави сертификацијом органских пољопривредних производа. НГО Крајина већ реализује потребне предрадње за сертификацију и извоз примарне и сакупљачке производње, са нашег подручја на ино тржиште органских производа. Практично овај програм успоставља нови вид организовања и ревитализације пољопривредне производње, која до сада често није била економски оправдана, а поготово није била адекватно тржишно орјентисана.

Циљ програма сертификације је да се уведе стандард квалитета пољопривредних производа, из области безбедности и квалитета, уз ангажовање домаћих стручњака на овим активностима. Едукацијом кадрова у области стандарда смо осигурали компетентан тим од 20 оцењивача, који покривају цели простор РС. Кроз овај модел организовања се обезбеђује следљивост производа и одржава уједначен квалитет и безбедност хране на одговарајућем нивоу.

Дискусија

Сваки од појединих Регионалних центара, обезбеђује додатну подршку организовању анималне и биљне примарне производње. Техничка опремљеност омогућиће прихват робе и даљу манипулацију до крајњег пласмана, уз све активности везане за стандардизацију и сертификацију. Сваки регионални центар у свом саставу има одређен број општина, а које реализују програм кроз ПЗЦ (пољопривредно задружне центре), и на нивоу којих треба да се организује сточарска, ратарска, воћарска производња, те производња лековитих биљака, затим сакупљање самониклог шумског воћа, гљива и лековитих биљака, прихват сировина, даље усмеравање према врсти и нивоу прераде, као и степену финализације појединих производа. **Сви добијени пољопривредни производи (анимални и биљни)** се према специфичностима прераде шаљу у Регионалне центре и усмеравају према даљим наменама.

Такође, потребно је обезбедити стални стручни надзор свих активности, на

подручју појединих како ПЗЦ, тако и регионалних центара, о којима ће партнери посебно водити рачуна. У оквиру сваког од 6 регионалних центара, налазиће се опремљени погони за прераду сировина са подручја припадајућих општина. Опремање погона је у складу са врстом производње, која се организује на подручју самог регионалног центра.

За сву производњу биће обезбеђена стандардизација производње, успостављен ланац безбедности хране, као и сертификација производа произведених по међународним стандардима производње, уз одговарајуће периоде конверзије. Производња ће се постепено проширивати, а према утврђеним потребама, у свакој појединој регији, и на нивоу сваког Регионалног центра. У прве две године, из огледне производње, производња ће се проширити на целокупном простору РС, те ће се обезбедити хоризонтални и вертикални ланац тржишно оријентисане производње, за сваки поједини центар, сагласно потребама на тржишту. Истовремено, на нивоу општина ће се предузимати активности, које се односе на организовање произвођача за примарну производњу и опремање локалних погона у ПЗЦ-има, за одговарајуће капацитете прераде производа. На нивоу сваке општине планирано је најмање 2 ПЗЦ-а, који ће се финансирати из општинских буџета, у смислу стимулације пољопривредне производње и развоја руралних подручја општина. Општински центри ће бити организовани као ПЗЦ и под контролом Задружног Савеза РС.

Сва производња са подручја општина ће се усмеравати у Регионалне центре, на даљу прераду и складиштење, до пласмана крајњем купцу. Ту ће се вршити прихват производа, као и сви даљи поступци, по типу производње и врсти производа. Сва паковања ће се обављати уједначено у свим центрима. Финални производ ће бити стандардизован и сертификован, по захтевима одговарајућих стандарда, и то: ISO стандарда, органске сертификације, GlobalGAP, NOP, JAS.

С обзиром, на специфичности у технологији производње и начина прераде појединих производа, пратити ће се и поштовати ланац безбедности хране, а што ће олакшати пласман и омогућити бољу тржишну извозну позицију. Време предвиђено за све пројектне активности на успостави Регионалних центара и ПЗЦ-а је 36 месеци.

Закључци

Пласман добијених производа ће се након добијања одговарајућих међународно важећих сертификата, вршити уз помоћ развијене мреже купаца на тржишта Европе и шире, преко Хербе Крајине д.о.о. која већ има међународне партнере.

Реализација предвиђених пројектних активности, обезбедиће стално проширење капацитета за производњу на нивоу ПЗЦ-а и Регионалних центара, што обезбеђује сигурност повезаности примарне производње са прерадом, и кроз сертификацију сигурност у квалитет производа крајњем потрошачу.

Сматрамо, да пољопривредна производња организована на овакав начин, може да постане самоодржива, а у дугорочном смислу да се трајно ревитализује и да се враћањем средстава у производњу, иста перманентно обнавља и унапријеђује.

Литература

Овај текст је сажетак програма достављеног Влади РС, тј. Развојно инвестиционој банци Републике Српске и дело је групе аутора НГО Крајине-Пословног инкубатора Бања Лука. Групу аутора чине:

Мр.с Фуад Туралић, проф.др Миле Дардић, доц.др Војислав Тркуља, Цвијић Владо дипл.инг, Мирела Зрнић дипл.инг. Програм је настао 2007 године, у Бања Луци, Република Српска.

ESTABLISHMENT OF 6 AGRICULTURAL REGIONAL CENTERS IN REPUBLIC OF SRPSKA

Fuad DVM Turalić, Mile Dardić, Vojislav Trkulja, Cvijić Vlado, Mirela Zrnić²

Abstract

*The Program represents joint concept of Agricultural Institute of Republic of Srpska, Farm Collective Association and NGO "Krajina" with aim of establishing, realizing and conducting strategic aims of Government of RS. **Through this Program Agriculture is realized, organic production of fruit and vegetables is established and conducted, husbandry cultures are grown, Medical herbs, aromatic herbs, forestall fruits and spices are processed and placed onto the market, products are certified and products are market placed for already known buyer.** The Program includes organization and equipment of 6 regional centers for production, processing and distribution. Those six centers are following ones: Krajina/Potkozarje, Posavina/Ozren, Semberija/Majevisa, Romanija/Podrinje, Hercegovina and Birač region. **Agricultural Institute of RS** is providing expert and scientifically resources. **Farm Collective Association of RS** is providing function of Municipal centers (in following text referred as ACC – Agricultural Collective Center) in sense of monitoring of receiving and distributing of materials, it's effective use, production monitoring, taking over final products, storing, final and additional processing, preparation for distribution to regional agricultural centers. The role of NGO "Krajina" is reflected in providing and conducting all necessary education in cooperation with theirs partners, organization and application of efficient production, product standardization through by introducing HACCP and ISO standards for food safety and quality standards, as well as EUROGAP standards. **Partners (Municipalities) (47 Municipalities are included by this program).** They are assuring expert, financial and administrative implementation of the program, through their budgets for development and stimulation of organic agricultural production on area of their own Municipality through ACC – Agricultural Collective Center.*

Key words: *regional centers, revitalization, development, certification, market placement.*

2 Mr Fuad DVM Turalić, prof.dr Mile Dardić, prof.dr Vojislav Trkulja, Mr.sci Cvijić Vlado, Mirela Zrnić dipl.ing. Organizacija: NGO Krajina-PIT, Kalemegdanska 16, Banja Luka, tel: 0038151433371; e-mail:ngo.dem@blic.net